

2021-03-31

REMISS PROMEMORIA

FI dnr 20-20058

Finansinspektionen
Box 7821
SE-103 97 Stockholm
[Brunnsgatan 3]
Tel +46 8 408 980 00
Fax +46 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se
www.fi.se

Förslag till nya allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden

Sammanfattning

Finansinspektionen föreslår nya allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden, som ska ersätta de nuvarande allmänna råden på samma område (Finansinspektionens allmänna råd [FFFS 2014:11] om krediter i konsumentförhållanden). I jämförelse med de nuvarande allmänna råden innebär förslaget att vissa tillägg och ändringar görs i de delar som rör tillämpningen av bestämmelserna om god kreditgivningssed och kreditprövning i 6 och 12 §§ konsumentkreditlagen (2010:1846). Bland annat förtydligas vilka uppgifter som bör ingå i underlaget för kreditprövningen, hur de bör hämtas in, kontrolleras och beaktas i bedömningen av konsumentens betalningsförmåga. Beträffande övriga delar av de nuvarande allmänna råden föreslås att de förs över till de nya råden oförändrade i sak, men med vissa mindre språkliga justeringar.

Målet med de nya allmänna råden är att vägleda företagen under Finansinspektionens tillsyn om hur de, givet förutsättningarna på den svenska kreditmarknaden, bör agera för att leva upp till kraven på god kreditgivningssed och på kreditprövning. I förlängningen förväntas detta stärka konsumentskyddet och motverka risken för överskuldsättning.

Flera av de nya allmänna råden som föreslås avseende kreditprövning motsvarar Europeiska bankmyndighetens (EBA) riktlinjer om kreditgivning och övervakning¹ som börjar gälla den 30 juni 2021.

Finansinspektionen bedömer att de föreslagna allmänna råden kommer att bidra till ett stärkt konsumentskydd i samband med kreditgivning. Företagens kostnader kan, framförallt initialt, komma att påverkas negativt, om än i mer begränsad omfattning. De positiva effekterna för konsumentskyddet bedöms dock väga upp de potentiella tillkommande kostnader som kan komma att drabba företagen.

De nya allmänna råden föreslås träda i kraft den 1 november 2021.

¹ EBA:s riktlinjer om kreditgivning och övervakning, EBA/GL/2020/06.

Innehåll

1	Utgångspunkter	3
1.1	Målet med regleringen	3
1.2	Nuvarande och kommande regelverk	4
1.3	Regleringsalternativ	6
1.4	Rättsliga förutsättningar	7
1.5	Ärendets beredning	8
2	Motivering och överväganden.....	8
2.1	Tillämpningsområde och definitioner	9
2.1.1	Tillämpningsområde.....	9
2.1.2	Definitioner	9
2.2	God kreditgivningssed	9
2.2.1	Gällande rätt	10
2.2.2	Nya allmänna råd om god kreditgivningssed	11
2.3	Kreditprövning	13
2.3.1	Gällande rätt	13
2.3.2	Disposition och allmänna utgångspunkter	16
2.3.3	Underlaget för kreditprövningen	17
2.3.4	Kontroll av underlaget.....	24
2.3.5	Bedömning av konsumentens betalningsförmåga.....	26
2.4	Krediter med säkerhet	28
2.5	Krediter med flera kredittagare	29
3	Förslagets konsekvenser.....	29
3.1	Konsekvenser för samhället och konsumenterna	30
3.2	Konsekvenser för företagen	32
3.2.1	Företag som berörs	32
3.2.2	Kostnadsmässiga konsekvenser för företagen.....	32
3.2.3	Hänsynstagande till små företag	33
3.3	Konsekvenser för Finansinspektionen	34

1 Utgångspunkter

1.1 Målet med regleringen

Finansinspektionen föreslår nya allmänna råd som ska ersätta de nuvarande allmänna råden (FFFS 2014:11) om krediter i konsumentförhållanden. Det övergripande syftet med förslaget är att vägleda företagen under Finansinspektionens tillsyn om hur de, givet förutsättningarna på den svenska kreditmarknaden, bör agera för att leva upp till kraven i konsumentkreditlagen (2010:1846), särskilt vad gäller kraven på god kreditgivningssed och på kreditprövning. I förlängningen förväntas detta stärka konsumentskyddet och motverka risken för överskuldsättning.

Finansinspektionen har noterat att konsumtionskrediter² oftare än bostadskrediter³ leder till betalningsproblem hos konsumenter, trots att bostadskrediter utgör 80 procent av volymen av hushållens krediter. Sett till räntekostnader och lånebetalningar står konsumtionskrediter för en större andel av hushållens totala betalningar jämfört med bostadskrediter, eftersom räntor och amorteringar är betydligt högre för konsumtionskrediterna. Krediter utan säkerhet har volymmässigt vuxit med runt 7 procent årligen sedan 2008, även om man under 2020 kunde notera en viss nedgång i tillväxttakten.⁴ Andelen konsumtionskrediter uppgående till belopp över 250 000 kronor har också ökat mycket på senare tid.⁵ Finansinspektionens kartläggning av svenska konsumtionslån⁶ visar att konsumtionskrediter spelar en stor roll för hushållens ekonomi.

Kartläggningen visar också att en del konsumenter får betalningspåminnelser och inkassokrav en kort tid efter att de tagit en konsumtionskredit och därmed kan ha problem att betala tillbaka den här typen av krediter. Det skiljer sig från bostadskrediter, där låntagarna över lag har goda marginaler och uppvisar en god betalningsförmåga.⁷

Till problembilden hör också att storleken på privatpersoners skulder hos Kronofogdemyndigheten ökar. De sammanlagda skulderna uppgår i dagsläget till 87 miljarder kronor fördelade på drygt 400 000 personer. Antalet ärenden hos Kronofogdemyndigheten som avser unga personer, 18–25 år, ökar. De vanligaste orsakerna till kraven i sådana ärenden är enligt

² Krediter till konsumenter som inte är bostadskrediter enligt definitionen i 2 § konsumentkreditlagen.

³ Se definitionen i 2 § konsumentkreditlagen.

⁴ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/finansmarknad/finansmarknadsstatistik/finansmarknadsstatistik/pong/tabell-och-diagram/utlaning-till-hushall-och-icke-finansiella-foretag-arlig-tillvaxttakt/>

⁵ Finansinspektionens rapport Svenska konsumtionslån, daterad den 1 oktober 2020.

⁶ Finansinspektionens rapport Svenska konsumtionslån, daterad den 1 oktober 2020.

⁷ Finansinspektionens rapport Den svenska bolånemarknaden, daterad 2 april 2020.

Kronofogdemyndigheten konsumtionslån, e-handel och butikshandel på avbetalning.⁸ Det finns tecken på att brister i kreditgivares kreditprövning, framförallt i samband med långivning till konsumtion, ligger bakom en del av den här problematiken och att vissa kreditgivare inte beaktar kraven på god kreditgivningssed.⁹ Enskilda konsumenter riskerar då att hamna i kläm.

Konsumentkreditlagen innehåller krav på att en kreditgivare ska iaktta god kreditgivningssed (6 §). I lagen tydliggörs också hur en kreditprövning ska göras och att konsumentens ekonomiska situation ska vara central vid en sådan prövning (12 §). I förarbetena till lagen ges viss vägledning om hur bestämmelserna ska tolkas. Ytterligare vägledning finns i Konsumentverkets respektive Finansinspektionens allmänna råd på området.

Finansinspektionen konstaterar att det har skett en utveckling på kreditmarknaden med krediterbudanden, säljmetoder och en ordning för kreditprövningar som inte alltid uppfyller lagens krav. Det har resulterat i att enskilda konsumenter beviljats krediter trots att de saknar ekonomiska förutsättningar att fullgöra kreditavtalet.

Målet med den nu aktuella översynen av Finansinspektionens allmänna råd på området är att skapa en tydligare vägledning till företagen under Finansinspektionens tillsyn om hur de, givet förutsättningarna på den svenska kreditmarknaden, bör agera för att leva upp till konsumentkreditlagens krav på god kreditgivningssed och hur kreditprövningen ska göras.

Avgränsning

Mot bakgrund av de problem som Finansinspektionen har sett på kreditmarknaden och behovet av att snabbt åtgärda dessa inriktas den nu aktuella översynen av de allmänna råden på konsumtionskrediter och på de delar av råden som handlar om god kreditgivningssed och om kreditprövning (2 kap.). Någon generell översyn av övriga delar av de nuvarande allmänna råden, bland annat de delar som avser bostadskrediter, har således inte gjorts.

Ikraftträdande

De nya allmänna råden föreslås träda i kraft den 1 november 2021, samtidigt som de nuvarande råden upphör att gälla.

1.2 Nuvarande och kommande regelverk

Regler om kreditgivning till konsumenter finns i flera olika författningar.

⁸ <https://www.kronofogden.se/84031.html>

⁹ Finansinspektionens Konsumentskyddsrapport 2021, daterad 24 februari 2021.

Grundläggande bestämmelser om konsumentkrediter finns i konsumentkreditlagen. I denna lag finns de bestämmelser som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (konsumentkreditdirektivet). Många av bestämmelserna i lagen har även förts över i sak oförändrade från den tidigare konsumentkreditlagen från 1992. Även delar av bolånedirektivet genomförs genom bestämmelser i konsumentkreditlagen.

Konsumentverket har utfärdat allmänna råd (KOVFS 2020:1) om konsumentkrediter, som gäller tillämpningen av vissa bestämmelser i konsumentkreditlagen. Konsumentverkets råd avseende kreditprövning är avsedda för krediter som erbjuds av företag som bedriver verksamhet enligt lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter och för de bolag som lämnar krediter men som inte står under Finansinspektionens tillsyn.¹⁰ Vidare framgår av Konsumentverkets beslutspromemoria att de delar av Konsumentverkets allmänna råd som avser god kreditgivningssed, måttfullhet samt information vid marknadsföring och innan ett avtal ingås, är tillämpliga på alla typer av krediter till konsument.¹¹

En av de rörelselagar som har betydelse för kreditgivning till konsument är lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse (LBF), som bland annat innehåller bestämmelser om ett kreditinstituts rörelse och hanteringen av krediter (se 6 och 8 kap.). Lagen kompletteras på dessa områden av Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2014:1) om styrning, riskhantering och kontroll i kreditinstitut samt Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (2018:16) om hantering av kreditrisker i kreditinstitut och värdepappersbolag.

I fråga om bostadskrediter finns ytterligare regler, bland annat i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter, som kompletteras av Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2016:29) om verksamhet med bostadskrediter.

Utöver ovan nämnda rörelseregler kan också nämnas lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, lagen (2010:751) om betaltjänster, lagen (2011:755) om elektroniska pengar och lagen om viss verksamhet med konsumentkrediter.

¹⁰ Finansinspektionen och Konsumentverket har ett delat tillsynsansvar enligt konsumentkreditlagen. Konsumentverket har ensamt ansvar för tillsynen över alla företag enligt marknadsföringslagen (2008:846) och lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Det innebär bland annat att det är Konsumentverkets som ansvarar för att ingripa mot eventuella överträdelser av 6 b–10 a §§ konsumentkreditlagen, se 11 § konsumentkreditlagen.

¹¹ Konsumentverkets Beslutspromemoria till Konsumentverkets allmänna råd om konsumentkrediter KOVFS 2020:1.

Den 29 maj 2020 publicerade EBA riktlinjer om kreditgivning och övervakning, EBA/GL/2020/06, (EBA:s riktlinjer eller riktlinjerna). Riktlinjerna är utfärdade enligt artikel 16 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1093/2010 av den 24 november 2010 om inrättande av en europeisk tillsynsmyndighet, om ändring av beslut nr 716/2009/EG och om upphävande av kommissionens beslut 2009/78/EG. Syftet med riktlinjerna är att etablera sunda och robusta metoder för bland annat riskhantering vid kreditgivning och övervakning av kreditexponeringar. Riktlinjerna gäller i sin helhet för kreditinstitut och värdepappersföretag. När en kredit omfattas av bolånedirektivet, ska avsnitt 5 i riktlinjerna tillämpas på kreditgivare enligt definitionen i artikel 4.2 i bolånedirektivet, med undantag för punkt 93. När en kredit omfattas av konsumentkreditdirektivet, ska avsnitt 5 tillämpas på kreditgivare enligt definitionen i artikel 3 b konsumentkreditdirektivet, med undantag för punkt 93. EBA:s riktlinjer börjar gälla den 30 juni 2021.

Ändringar i konsumentkreditdirektivet

Europeiska kommissionen överväger ändringar i konsumentkreditdirektivet och har därför påbörjat en översyn av direktivet. Avsikten är att kommissionen ska presentera ett förslag till översyn under 2021.¹² Därefter kommer EU-förhandlingar följt av en genomförandeperiod. Det kan därför antas ta några år innan de nya EU-reglerna har genomförts i svensk rätt.

1.3 Regleringsalternativ

Eftersom Finansinspektionen inte har något bemyndigande att meddela föreskrifter på konsumentkreditlagens område är rekommendationer genom allmänna råd den lämpligaste regleringen.

Allmänna råd är inte bindande men de utgör en rekommendation om hur en viss författning bör tillämpas.

Allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden har funnits sedan början av 1990-talet och omfattar samtliga företag som ägnar sig åt kreditgivning till konsumenter och som står under Finansinspektionens tillsyn, med undantag för företag som driver verksamhet med tillstånd enligt lagen om viss verksamhet med konsumentkrediter. Finansinspektionen bedömer att det även fortsättningsvis finns behov av allmänna råd på området. Som anges i avsnitt 1.4 bedöms ett sådant behov finnas även efter att EBA:s riktlinjer träder i kraft.

¹² Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet och rådet: Ny strategi för konsumentpolitiken. En hållbar återhämtning genom stärkt konsumentresiliens, KOM(2020) 696 final.

Att avstå från att ta fram nya allmänna råd riskerar att cementera en osund del av kreditmarknaden med kreditgivare som i vissa fall avviker från lagens krav till nackdel för konsumenterna och bidrar till ökad risk för överskuldssättning.

1.4 Rättsliga förutsättningar

Finansinspektionen har inte några särskilda bemyndiganden att meddela föreskrifter på konsumentkreditlagens område. Alla myndigheter har dock en allmän rätt att utan särskilt bemyndigande utfärda allmänna råd inom sitt verksamhetsområde i form av rekommendationer om tillämpningen av en författning, se 1 § författningssamplingsförordningen (1976:725). Allmänna råd bör dock endast utfärdas på de områden där det finns ett särskilt behov. Finansinspektionen anser att det finns ett sådant särskilt behov på konsumentkreditlagens område.

De allmänna rådens förhållande till EBA:s riktlinjer

Som nämns i avsnitt 1.2 har EBA utfärdat riktlinjer om kreditgivning och övervakning. Riktlinjerna har såväl ett stabilitets- som ett konsumentskyddsperspektiv. I de konsumentskyddande delarna utgör konsumentkreditdirektivet och bolånedirektivet basen för riktlinjerna. Eftersom dessa direktiv också ligger till grund för stora delar av regleringen i konsumentkreditlagen har EBA:s riktlinjer och Finansinspektionens allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden i stor utsträckning samma bas. Detta gör att EBA:s riktlinjer och de allmänna råden – såväl de nuvarande som de nu föreslagna – delvis berör samma områden. Det gäller särskilt i de delar som avser kreditprovning.

Finansinspektionens uppfattning är att riktlinjer från EBA, i likhet med riktlinjer från övriga Esor, som riktar sig till behöriga myndigheter eller finansmarknadens aktörer är att jämställa med svenska allmänna råd.¹³ Detta beror på att förordningarna som inrättar Esorna (Esa-förordningarna)¹⁴ innebär att behöriga myndigheter eller finansmarknadsaktörer direkt på grund av förordningarna med alla tillgängliga medel ska söka följa Esornas riktlinjer. Finansinspektionen utfärdar därför i allmänhet inte några egna allmänna råd på samma område. Något rättsligt hinder mot att göra det finns dock inte. I vissa

¹³ Finansinspektionens promemoria Genomförande av de europeiska tillsynsmyndigheternas riktlinjer och rekommendationer, diarienummer 12-12289, daterad 8 februari 2013.

¹⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1093/2010 av den 24 november 2010 om inrättande av en europeisk tillsynsmyndighet (Europeiska bankmyndigheten), om ändring av beslut nr 716/2009/EG och om upphävande av kommissionens beslut 2009/78/EG, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1094/2010 av den 24 november 2010 om inrättande av en europeisk tillsynsmyndighet (Europeiska försäkrings- och tjänstepensionsmyndigheten), om ändring av beslut nr 716/2009/EG och om upphävande av kommissionens beslut 2009/79/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1095/2010 av den 24 november 2010 om inrättande av en europeisk tillsynsmyndighet (Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten), om ändring av beslut nr 716/2009/EG och om upphävande av kommissionens beslut 2009/77/EG.

fall har Finansinspektionen, när bemyndiganden funnits, valt att omarbета Esa-riktlinjer till föreskrifter.

För att uppnå syftet med översynen av de allmänna råden, det vill säga att ta fram tydliga allmänna råd och i förlängningen bidra till ett högt skydd för konsumenterna, ser Finansinspektionen ett behov av att ge företagen vägledning om hur konsumentkreditlagens bestämmelser bör tolkas utifrån de förutsättningar som gäller på den svenska marknaden. EBA:s riktlinjer fyller en viktig funktion vid uttolkandet av reglerna. Riktlinjerna har dock, som ovan nämns, sin grund i flera olika rättsakter med varierande perspektiv. Vidare är de delvis allmänt hållna och beaktar inte de varierande förutsättningarna i olika medlemsstater när det gäller exempelvis tillgång till externa källor och offentliga register. Därför anser Finansinspektionen att det är motiverat att även fortsättningsvis ha allmänna råd som återspeglar de svenska förhållandena, och detta även i de delar som omfattas av tillämpningsområdet för EBA:s riktlinjer.

Vid framtagandet av de nya allmänna råden har Finansinspektionen alltså beaktat EBA:s riktlinjer. I avsnitten nedan tydliggörs i vilken utsträckning Finansinspektionen bedömer att de allmänna råden motsvarar riktlinjerna. Det innebär att ett företag som följer de allmänna råden i dessa delar även efterlever EBA:s motsvarande riktlinjer.

1.5 Ärendets beredning

Förslaget till nya allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden har arbetats fram efter samråd med en extern referensgrupp bestående av representanter från Budget- och skuldrådgivarna, Finansbolagens Förening, Konsumentverket, Kronofogdemyndigheten, Sparbankernas Riksförbund, Svenska Bankföreningen samt Swedish Fintech Association. Finansinspektionen har haft två möten med den externa referensgruppen, vid vilka de föreslagna ändringarna jämförts med de nuvarande allmänna råden har diskuterats. Under arbetets gång har Finansinspektionen även haft en dialog med Konsumentverket.

2 Motivering och överväganden

Finansinspektionens förslag innebär att allmänna råd som är nya eller förändrade i sak lämnas för tillämpningen av 6 och 12 §§ konsumentkreditlagen. Definitionen av begreppet bostadskrediter, som finns i de nuvarande allmänna råden, förs inte över till de nya allmänna råden, eftersom begreppet numera definieras i 2 § konsumentkreditlagen. Beträffande övriga delar av de nuvarande allmänna råden föreslås att de förs över till de nya råden oförändrade i sak, men med vissa mindre språkliga justeringar. Med anledning av de nya allmänna råden föreslås även en följdändring i Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2015:1) om information om ränta på bostadskrediter.

I avsnitten nedan redogör Finansinspektionen för myndighetens förslag och skäl, dock endast i de delar som de nya allmänna råden skiljer sig från de nuvarande råden. Respektive avsnitt inleds med en redogörelse för relevanta delar av gällande rätt. Avsikten med detta är att underlätta förståelsen för de rättsliga utgångspunkterna för de nya allmänna råden.

När det gäller de delar som föreslås föras över oförändrade i sak, hänvisas till Finansinspektionens beslutspromemoria från den 16 juni 2014 i ärendet med diarienummer 14-1394 och Finansinspektionens beslutspromemoria från den 6 oktober 2011 i ärendet med diarienummer 10-4628.

När det i det följande redogörs för vad som bör gälla i förhållande till en konsument eller kredittagare saknar det betydelse om han eller hon är huvudlåntagare eller medlåntagare, om inte annat uttryckligen anges.

2.1 Tillämpningsområde och definitioner

2.1.1 Tillämpningsområde

Finansinspektionens allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden gäller för samtliga företag under Finansinspektionens tillsyn som tillhandahåller krediter till konsumenter, med undantag för företag som driver verksamhet med tillstånd enligt lagen om viss verksamhet med konsumentkrediter. Det innebär att ett stort antal företag berörs, i dagsläget bland annat banker, kreditmarknadsföretag, bostadskreditsinstitut, betaltjänstföretag, värdepappersbolag och E-pengainstitut.

De nya allmänna rådets tillämpningsområde föreslås vara detsamma som för de nuvarande allmänna råden.

2.1.2 Definitioner

Finansinspektionens förslag: De nya allmänna råden bör inte innehålla någon definition av begreppet bostadskredit.

Finansinspektionens skäl: Numera finns en definition av bostadskredit i 2 § konsumentkreditlagen. Det innebär att definitionen i 1 kap. i de nuvarande allmänna råden, som skiljer sig från lagens definition, inte bör föras över till de nya råden. Det följer härav att 3 och 4 kap. de föreslagna allmänna råden ska tillämpas på alla krediter som omfattas av definitionen bostadskredit i 2 § konsumentkreditlagen.

2.2 God kreditgivningssed

Finansinspektionen föreslår att det i de nya allmänna råden förs in vissa särskilda råd med koppling till 6 § konsumentkreditlagen om god kreditgivningssed. Råden är nya och saknar därför motsvarigheter i de nuvarande allmänna råden. Råden har heller inte några direkta motsvarigheter i EBA:s riktlinjer.

2.2.1 Gällande rätt

I 6 § konsumentkreditlagen finns bestämmelser om god kreditgivningssed. Enligt bestämmelserna ska näringsidkaren i sitt förhållande till konsumenten iakttä god kreditgivningssed. Näringsidkaren ska därvid ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg och ge de förklaringar som konsumenten behöver. I fråga om en bostadskredit ska förklaringarna omfatta andra tjänster som erbjuds tillsammans med krediten.

Vad som avses med god kreditgivningssed utvecklas närmare i förarbetena till lagen. Där anges att bestämmelserna markerar kreditgivarens ansvar samt att de ska utgöra en grundval för lagens mer konkreta regler och en utfyllande norm för tolkning när det gäller kraven på kreditgivarens handlande i situationer som inte närmare har reglerats i lagen eller i avtalet mellan parterna.¹⁵ Vidare anges att kreditgivarens skyldighet att handla omdömesgillt och ansvarsfullt mot konsumenten gäller både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller. Det framgår även av förarbetena att kreditgivaren måste agera med utgångspunkt från att kreditavtal ofta har stor betydelse för kundens ekonomiska förhållanden och därför är känsligare från konsumentens synpunkt än de flesta andra avtal.

Det anges särskilt att kreditgivaren ska ge konsumenten de förklaringar som konsumenten behöver för att kunna avgöra om det aktuella kreditavtalet passar hans eller hennes behov och ekonomiska situation. Konsumenten kan behöva förklaringar exempelvis för att kunna välja mellan olika slag av krediter eller för att kunna beräkna alla kostnader för krediten.¹⁶

Av förarbetena framgår vidare att omsorgskravet inrymmer en skyldighet för kreditgivaren att anstränga sig för att kontrollera att konsumenten har förstått viktiga delar av avtalet.¹⁷ Vidare tydliggörs att om det av omständigheterna skulle framgå att krediten är ofördelaktig för konsumenten, får det anses följa av god kreditgivningssed att kreditgivaren bör avråda konsumenten från att ta krediten.¹⁸ Detsamma anges gälla om konsumenten efterfrågar kreditgivarens syn på saken och det vid en genomgång visar sig att krediten är ofördelaktig för konsumenten. Det anges dock uttryckligen att det inte finns något absolut krav på näringsidkaren att avråda konsumenten från att ta en kredit som inte kan anses vara till rimlig nytta för konsumenten. Det finns alltså inte någon generell rådgivningsplikt för kreditgivaren.¹⁹

Enligt förarbetena får begreppet god kreditgivningssed sitt innehåll till stor del genom de etiska regler som branschföreträdare och tillsynsmyndigheter har

¹⁵ Prop. 2009/10:242 s. 52 f och 90 f samt prop. 1991/92:83 s. 32 f och 106 f.

¹⁶ Prop. 2009/10:242 s. 91.

¹⁷ Prop. 2009/10:242 s. 53.

¹⁸ Prop. 2009/10:242 s. 53.

¹⁹ Prop. 2009/10:242 s. 91.

kommit överens om.²⁰ Vidare framgår av förarbetena att uttalanden av tillsynsmyndigheterna kan ge vägledning vid begreppets tolkning.

2.2.2 *Nya allmänna råd om god kreditgivningssed*

Finansinspektionens förslag: En kreditgivare som tillhandahåller en kredit till en konsument bör, både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller, utgå från den enskilda konsumentens behov och förutsättningar.

Det innebär bland annat att kreditgivaren bör

- avråda konsumenten från att ta en kredit om det av omständigheterna i det enskilda fallet framgår att krediten är ofördelaktig för konsumenten, till exempel med hänsyn till typen av kredit eller kreditens återbetalningstid, och
- ta hänsyn till konsumentens förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut.

Finansinspektionens skäl: Ett högt konsumentskydd på konsumentkreditmarknaden förutsätter till att börja med att konsumenterna ges tillräcklig information, både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller. Informationen behövs för att konsumenterna ska kunna utvärdera olika kreditprodukter och fatta välavvägda beslut. Även med mycket information tillgänglig kommer dock en konsument generellt att befinna sig i ett underläge gentemot kreditgivaren. Ett högt konsumentskydd kräver därför också att kreditgivaren inte utnyttjar detta underläge till skada för konsumenten. Bestämmelserna i 6 § konsumentkreditlagen, där det bland annat framgår att kreditgivaren ska ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg och ge de förklaringar som konsumenten behöver, verkar för att utjämna konsumenternas underläge.

I de föreslagna allmänna råden förtydligas att kreditgivare som tillhandahåller krediter till konsumenter bör, både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller, utgå från den enskilda konsumentens behov och förutsättningar.

För att åskådliggöra vad som menas med detta lämnas i två strecksatser exempel på hur kreditgivaren bör agera.

Den första strecksatsen tar sikte på konsumentens behov. Det kan vara svårt för den enskilda konsumenten att avgöra om en kredittyp är ofördelaktig för hans eller hennes behov. Även om kreditgivaren inte har en skyldighet att lämna råd till konsumenten får det, som regeringen konstaterat i lagens förarbeten, anses följa av god kreditgivningssed att kreditgivaren bör avråda konsumenten från att ta en kredit, om det av omständigheterna skulle framgå att krediten är ofördelaktig för konsumenten. I de föreslagna allmänna råden betonas denna

²⁰ Prop. 1991/92:83 s. 34.

skyldighet. Vidare lämnas, i vägledande syfte, två exempel på faktorer – typ av kredit och återbetalningstid – som är av betydelse när kreditgivaren bedömer om det finns skäl att avråda konsumenten från att ta krediten.

När det gäller *typen av kredit* kan det exempelvis, med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, vara ofördelaktigt för en konsument att finansiera en produkt med en blancokredit²¹ om kreditgivaren även kan erbjuda en annan, lämpligare kredittyp. I dessa fall kan det vara motiverat att kreditgivaren avråder konsumenten från att ta blancokrediten.

Såvitt avser *återbetalningstiden* kan det exempelvis vara svårt för konsumenten att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av en kredit med en lång återbetalningstid, samtidigt som totalkostnaden för krediten kan bli hög. Det kan exempelvis sällan anses ligga i en konsuments intresse att ha kvar en kredit som är kopplad till en tillgång som sedan en längre tid är förbrukad, till exempel att ha kvar en kredit som använts för att köpa ett fordon även efter att fordonet är uttjänt. Det här kan även jämföras med de särskilda allmänna råden som gäller för kreditköp, där det anges att återbetalningstidens längd inte bör överstiga varans livslängd och det belopp som ska erläggas vid varje betalningstillfälle bör uppgå till en sådan storlek att skälig amortering sker över tid.²² Sammanfattningsvis kan därför en omotiverat lång återbetalningstid vara en sådan omständighet som gör att det finns skäl att avråda konsumenten från att ta krediten.

Det förekommer också att konsumenter ansöker om nya krediter för att lösa gamla krediter. Även i dessa sammanhang bör kreditgivaren avråda konsumenten från att ta den nya krediten om de ekonomiska effekterna av en sådan omläggning skulle bli ofördelaktiga för konsumenten. Det kan vara fallet om konsumenten upprepade gånger löser annuitetslån efter kort tid och ersätter dem med nya annuitetslån med en längre löptid. Eftersom konsumenten betalar mycket i ränta och amorterar lite i början av de olika krediternas löptider blir totalkostnaden med ett sådant förfarande hög.

Det bör noteras att en avrådan inte är samma sak som avslag. Om konsumenten bedöms ha betalningsförmåga bestämmer denne i slutänden själv hur han eller hon vill använda sina ekonomiska resurser och vilka ekonomiska risker som ska tas. Om kreditgivaren i stället bedömer att betalningsförmåga saknas, ska kreditgivaren avslå kreditansökan och inte avråda konsumenten från att ta krediten (se 12 § konsumentkreditlagen).

Den andra strecksatsen tar sikte på konsumentens förutsättningar. Konsumenter kan ha olika förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella

²¹ Kredit utan säkerhet.

²² Finansinspektionens allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden, FFFS 2014:11, kap. 2 om återbetalning vid kreditköp.

beslut. Exempelvis framgår av den hushållsundersökning som Finansinspektionen lät genomföra hösten 2020 att cirka 10–20 procent av konsumenterna inte klarar att svara rätt på tre frågor om ränta, inflation och finansiell risk.²³ I de allmänna råden tydliggörs därför att kreditgivaren bör ta hänsyn till konsumentens förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut. I detta ligger bland annat att kreditgivare bör visa extra hänsyn i förhållande till de individer som är i särskilt behov av vägledning för att kunna fatta välavvägda finansiella beslut, exempelvis unga personer. I Folkhälsomyndighetens mätningar av folkhälsan framgår att det vanligare att personer under 29 år är ekonomiskt utsatta än personer i vissa andra åldersgrupper.²⁴

2.3 Kreditprovning

Finansinspektionens förslag till allmänna råd om kreditprovning innebär en förändring och utvidgning jämfört med de nuvarande råden. Det föreslås att de nya råden förs in under en ny rubrik. Liksom de nuvarande råden om kreditprovning bygger de föreslagna råden på både 6 och 12 §§ konsumentkreditlagen. Med detta markeras att en kreditprovning bör ske med beaktande av god kreditgivningssed.

Förhållandet till EBA:s riktlinjer

Såvitt avser konsumtionskrediter är det Finansinspektionens bedömning att de föreslagna allmänna råden om kreditprovning överensstämmer med EBA:s riktlinjer. Om företagen följer de föreslagna allmänna råden, är det därmed Finansinspektionens uppfattning att företagen även följer EBA:s riktlinjer på detta område. För att underlätta jämförelsen med EBA:s riktlinjer görs hänvisningar till aktuella punkter i riktlinjerna när det är relevant, se avsnitt 1.4.

När det gäller bostadskrediter är de föreslagna allmänna råden inte på samma sätt heltäckande. Beträffande dessa krediter behöver företagen därför även ta hänsyn till de delar av EBA:s riktlinjer som särskilt tar sikte på denna typ av krediter (punkterna 102–113).

2.3.1 Gällande rätt

Kreditprovning regleras i 12 § konsumentkreditlagen. I bestämmelsen anges att näringsidkaren ska pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han eller hon åtar sig enligt kreditavtalet. Kreditprovningen ska grundas på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden.

²³ Finansinspektionen Rapport om hushållens ekonomi 2020.

²⁴ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/livs villkor/lag-ekonomisk-standard-vuxna/>

Krediten får beviljas endast om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra sitt åtagande.

I förarbetena anges att kravet på kreditprövning syftar till att motverka överskuldsättning hos konsumenten.²⁵ Kreditgivaren har ett ansvar för att medverka till att privatpersoner inte skuldsätter sig på ett sätt som är alltför långtgående i förhållande till deras inkomster och övriga ekonomiska förhållanden.²⁶

Vidare framgår av förarbetena att det vid kreditprövningen normalt sett inte ska tas någon hänsyn till om en säkerhet ställs för lånet. Även om uppgifter om värdet på säkerheten visar att den täcker kreditbeloppet och kreditkostnaden, är utgångspunkten fortfarande att kunden ska ha ekonomiska resurser vid sidan av säkerheten för att kunna betala avgifter, räntor och amorteringar i den takt som avtalats.²⁷

Kreditprövningen kan enligt förarbetena sägas bestå av tre moment. Näringsidkaren måste 1) samla in tillräckliga uppgifter om konsumenten, 2) utifrån uppgifterna beräkna konsumentens betalningsförmåga och 3) med ledning av den beräkningen avgöra om den sökta krediten ska beviljas eller avslås.²⁸

Tillräckliga uppgifter

I förarbetena till 12 § konsumentkreditlagen anges bland annat följande angående det första momentet i kreditprövningen.²⁹ Kredittagarens betalningsförmåga ska bedömas genom att kreditgivaren samlar in så många uppgifter om konsumentens ekonomiska situation att det med ledning av dessa med hög grad av säkerhet går att beräkna konsumentens betalningsförmåga för krediten. Kreditgivaren är i allmänhet skyldig att skaffa sig en helhetsbild av konsumentens ekonomiska situation. Uppgifterna ska normalt alltid omfatta konsumentens inkomster och övriga kreditåtaganden. Flera uppgiftskällor kan behöva användas. Uppgifter kan hämtas in från konsumenten, från en kreditupplysning, från en databas som förs av en myndighet, eller från kreditgivarens eget register eller databas. Informationskällorna är delvis överlappande och vilka informationskällor som ska användas vid en viss kreditprövning får avgöras mot kravet på att prövningen ska grundas på tillräckliga uppgifter.

²⁵ Se även EU-domstolens dom den 27 mars 2014 i mål C-565/12 där syftet med artikel 8 i konsumentkreditdirektivet behandlas.

²⁶ Prop. 2002/03:139 s. 253 och 587.

²⁷ Prop. 2009/10:242 s.100.

²⁸ Prop. 2009/10:242 s. 100.

²⁹ Prop. 2009/10:242 s.100 f.

Uttrycket ”tillräckliga uppgifter” i 12 § konsumentkreditlagen är hämtat från konsumentkreditdirektivet. I artikel 8.1 anges att kreditgivaren innan avtal ingås ska bedöma kredittagarens kreditvärdighet utifrån tillräckliga uppgifter. Av artikeln framgår också att uppgifterna kan lämnas av konsumenten själv och, när det behövs, hämtas från en relevant databas.

EU-domstolen har i en dom från 2014 prövat vad som avses med tillräckliga uppgifter i konsumentkreditdirektivets mening.³⁰ För att åskådliggöra prövningsramen i målet kan nämnas att frågan som domstolen hade att ta ställning till var om artikel 8.1 i konsumentkreditdirektivet utgör hinder för att en konsuments kreditvärdighet bedöms endast utifrån de uppgifter som konsumenten själv har lämnat, utan att dessa uppgifter faktiskt verifieras mot andra uppgifter. I avgörandet uttalar EU-domstolen att direktivet inte på ett uttömmande sätt anger vilka uppgifter som en kreditgivare ska lägga till grund för sin bedömning av konsumentens kreditvärdighet och att direktivet inte heller anger om dessa uppgifter ska verifieras och på vilket sätt. Enligt domstolen ger ordalydelsen i artikel 8.1, jämförd med skäl 26 till direktivet, snarare kreditgivaren ett utrymme för en skönsmässig bedömning när denne ska avgöra om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga som dokumentation för konsumentens kreditvärdighet och om de måste stämmas av mot andra uppgifter. Om uppgifterna är tillräckliga kan, enligt domstolen, variera beroende på omständigheterna vid kreditavtalets ingående, konsumentens personliga förhållanden och kreditbeloppet.

Hur bestämmelsen i 12 § konsumentkreditlagen om tillräckliga uppgifter ska tolkas och hur den förhåller sig till artikel 8 i konsumentkreditdirektivet har även prövats av Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) i en dom från 2017.³¹ Målet avsåg krediter med låga belopp avseende kreditgivarens egna produkter som var av sådant slag att de ingick i konsumentens normala levnadskostnader. I målet prövade HFD bland annat om det förhållandet att bolaget inte hämtade in information direkt från konsumenten i sig innebar att bolagets kreditprövning grundades på otillräckliga uppgifter. Frågan besvarades nekande. I avgörandet hänvisar HFD till den ovan nämnda domen från EU-domstolen och uttalar bland annat att regleringen i konsumentkreditdirektivet, och därmed också 12 § konsumentkreditlagen, innebär att kreditgivaren har ett utrymme att skönsmässigt bedöma om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga och om de måste stämmas av mot andra uppgifter. Av detta följer, enligt HFD, att kreditgivaren i varje enskilt fall måste göra en bedömning av om uppgifterna är tillräckliga och att denna bedömning kan variera beroende på bland annat omständigheterna när kreditavtalet ingås och kreditbeloppets storlek.

³⁰ EU-domstolens dom den 18 december 2014 i mål C449/13.

³¹ Högsta förvaltningsdomstolens dom den 15 november 2017 i mål 5868-16, HFD 2017 ref. 64.

Beräkning av konsumentens betalningsförmåga

När det gäller det andra momentet i kreditprövningen framgår det av 12 § konsumentkreditlagen att kreditgivaren ska pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar som räcker till för att täcka kostnaderna för krediten och återbetalningen. I förarbetena förtydligas att om konsumenten inte har någon inkomst utöver vad han eller hon behöver för sitt uppehälle, till exempel om konsumenten bara har studiemedel, saknas i princip betalningsförmåga för krediten.³² Kan konsumenten visa på kommande inkomster, till exempel från feriearbete, kan dock en låneansökan godtas även om konsumenten vid lånetillfället saknar inkomst.

Beviljande eller avslag

Det tredje momentet i kreditprövningen, som framgår av 12 § första stycket tredje meningen konsumentkreditlagen, saknar uttrycklig motsvarighet i konsumentkreditdirektivet. Momentet innebär att kreditgivaren ska avslå en kredit om konsumenten inte bedöms ha ekonomiska förutsättningar att fullgöra kreditavtalet.

2.3.2 Disposition och allmänna utgångspunkter

De föreslagna allmänna råden om kreditprövning har delats in i tre avsnitt: underlaget för kreditprövningen, kontroll av underlaget och bedömning av konsumentens betalningsförmåga. Uppdelningen har gjorts med hänsyn till vanligt förekommande steg i kreditgivningsprocessen och bygger på de tre moment som framgår av förarbetena.

Innan Finansinspektionen redogör för förslagen och skälen för dessa finns det anledning att särskilt peka på följande aspekter, som har bäring på flera av de nedanstående avsnitten.

Skönsmässigt utrymme

Som nämns ovan i redogörelsen för gällande rätt har kreditgivaren ett utrymme att skönsmässigt bedöma om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga och om uppgifterna måste stämmas av mot andra uppgifter. Bedömningen kan variera beroende på bland annat omständigheterna när kreditavtalet ingås och kreditens storlek. I utformningen av de föreslagna allmänna råden har Finansinspektionen tagit hänsyn till detta. Mer om hur detta har gjorts redogörs för i avsnitten om underlaget för kreditprövningen och kontroll av underlaget.

Framåtblickande perspektiv

Som framgår ovan anges i 12 § konsumentkreditlagen att näringsidkaren ska pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han

³² Prop. 2009/10:242 s.100 f.

eller hon åtar sig enligt kreditavtalet. Det här innebär att konsumenten ska ha en tillräcklig betalningsförmåga under kreditens löptid. Kreditgivaren behöver därför vid bedömning av de olika parametrar som ingår i kreditprövningen ha ett framåtblickande perspektiv som motsvarar den tidsperiod för återbetalning av krediten som avtalats.

2.3.3 Underlaget för kreditprövningen

Finansinspektionens förslag: En kreditgivares bedömning av en konsuments ekonomiska förutsättningar att fullgöra ett kreditavtal bör i regel grundas på uppgifter om följande:

1. konsumentens sysselsättning,
2. konsumentens inkomster, utgifter och skulder, och
3. borgensåtaganden som konsumenten har tecknat.

Bedömningen bör även grundas på uppgifter om syftet med krediten, om krediten är av sådant slag att uppgiften om syftet kan ha betydelse för bedömningen.

Om konsumenten är beroende av inkomster från ett eget företag för att kunna återbetala en kredit som han eller hon söker, bör kreditgivaren om det behövs även grunda sin bedömning på uppgifter om företagets ekonomiska utveckling och ställning.

Om konsumenten har en sysselsättning som innebär att inkomsten är oregelbunden, bör kreditgivaren i regel även grunda bedömningen på uppgifter om konsumentens historiska inkomster och källan till dessa inkomster.

Kreditgivaren bör hämta in de uppgifter som bedömningen grundas på från ändamålsenliga källor, vilket ofta betyder att uppgifter behöver hämtas in från konsumenten. När uppgifterna hämtas in från konsumenten bör kreditgivaren på ett tydligt sätt upplysa konsumenten om vikten av att lämna korrekta och aktuella uppgifter.

Finansinspektionens skäl: Det första avsnittet av de föreslagna allmänna råden om kreditprövning behandlar underlaget för kreditprövningen. Det anger vilka uppgifter som kreditgivaren i regel bör grunda bedömningen av konsumentens ekonomiska förutsättningar att fullgöra ett kreditavtal på och hur dessa uppgifter bör hämtas in.

I sin tillsyn har Finansinspektionen sett att information som kan vara relevant för kreditprövningen inte alltid används, trots att företagen har kännedom om den. För att underlaget för kreditprövningen ska vara så rättvisande som möjligt bör kreditgivaren använda all tillgänglig information som är relevant. Det finns därför skäl att betona att uttrycket grunda på innebär att uppgifterna inte bara bör finnas tillgängliga för kreditgivaren, utan att de också bör

användas i bedömningen av konsumentens ekonomiska förutsättningar att fullgöra kreditavtalet.

Uppräkningen i de föreslagna allmänna råden av vilka uppgifter som bör ingå i underlaget för kreditprövningen är inte uttömmande. Omständigheterna i det enskilda fallet kan medföra att även andra uppgifter bör hämtas in för att underlaget ska anses tillräckligt. Det kan till exempel bli aktuellt när det är fråga om en, ur den enskilda konsumentens perspektiv, större kredit. Likaså kan omständigheterna i det enskilda fallet, till exempel om det är frågan om en mindre kredit för produkter som kreditgivaren själv tillhandahåller och som är av sådant slag att de ingår i konsumentens normala levnadskostnader, medföra att kreditgivaren inte behöver hämta in samtliga uppräknade uppgifter.³³ Detta följer av kreditgivarens utrymme att skönsmässigt bedöma om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga. För att ge företagen vägledning i bedömningen har Finansinspektionen valt att ange vilka uppgifter som *i regel* bör läggas till grund för bedömningen.

EBA har i sina riktlinjer valt att ange att åtminstone vissa särskilt listade uppgifter bör finnas tillgängliga och användas i kreditprövningen, se punkten 86. Finansinspektionens bedömning av vilka uppgifter som i regel bör läggas till grund för bedömningen har gjorts med hänsyn till att de allmänna råden ska ligga i linje med EBA:s riktlinjer.

I det följande redogörs för respektive kategori av uppgifter som företagen i regel bör grunda kreditprövningen på.

Konsumentens sysselsättning

De flesta konsumenter behöver en inkomstkälla för att kunna återbetala en kredit. Källan till inkomsten kan till exempel vara en anställning hos en arbetsgivare eller en försäkring hos ett försäkringsbolag (exempelvis en pensionsförsäkring). För att kunna bedöma om källan till inkomsten är varaktig och stabil under den sökta kreditens återbetalningstid bör kreditgivaren hämta in uppgift om konsumentens sysselsättning. Det kan handla om konsumentens anställningsform (till exempel tillsvidareanställd eller visstidsanställd) eller, om konsumenten har en annan sysselsättning (exempelvis pensionär eller studerande), och vad den består i. Kreditgivaren bör ta hänsyn till att en inkomstkälla kan komma att ändras under en kredits löptid, till exempel om konsumenten har uppnått en sådan ålder att han eller hon kan gå i pension under kreditens återbetalningstid. Motsvarande gäller en ung person som kommer att börja studera under kreditens löptid.

³³ Se resonemang HFD 2017 ref. 64.

Konsumentens inkomster

Uppgifter om en konsuments inkomster bör ingå i underlaget som ligger till grund för bedömningen av konsumentens ekonomiska förutsättningar. En varaktig, framtida inkomst över en viss nivå är nästan alltid en förutsättning för att en konsument ska kunna återbetala en kredit. Om konsumenten inte har någon inkomst utöver till exempel studiemedel eller försörjningsstöd, saknas alltså i princip betalningsförmåga för krediter.

En kreditgivare bör bara ta hänsyn till betydande förväntade inkomstökningar om det finns dokumentation som stödjer att de kommer att inträffa. Faktorer som kan behöva beaktas när kreditgivaren fastställer vad som kan vara en betydande inkomstökning för en enskild konsument är dennes ålder, sysselsättning och historiska inkomstutveckling. Motsvarande anges i punkten 116 i EBA:s riktlinjer.

Konsumentens utgifter

För att en kreditgivare ska kunna göra en relevant beräkning av konsumentens ekonomiska förutsättningar att återbetala en kredit bör uppgifter om konsumentens utgifter ingå i underlaget som ligger till grund för bedömningen. Uppgifterna bör omfatta samtliga utgifter som konsumenten ansvarar för.

En konsuments utgifter kan grovt delas in i tre områden: boendekostnader, levnadskostnader och andra kontraktbaserade åtaganden.

Boendekostnader är en stor utgift för hushållen och kan variera mycket beroende på exempelvis bostadsort, typ av boende och bostadens standard. Underlaget för bedömningen bör därför innehålla uppgifter om konsumentens boendekostnader så som hyra, bostadsrättsavgift och andra betydande kostnader förenade med boendet. Även uppgifter om konsumentens boendeform bör finnas med i underlaget.

En konsuments levnadskostnader är beroende av många olika faktorer och det kan vara svårt för en konsument att redogöra för alla sådana kostnader. Det kan därför vara rimligt att, i det enskilda fallet, grunda bedömningen på uppgifter från en schablon. Det finns olika schabloner för levnadskostnader och kreditgivaren bör ta hänsyn till att exempelvis Konsumentverkets referensvärden för levnadskostnader³⁴ endast bygger på individuella och

³⁴ Exempelvis beräknar Konsumentverket varje år kostnader för en rimlig konsumtion för några av hushållens vanligaste utgiftsområden. Uppgifterna tas bl.a. fram för att myndigheten ska lämna underlag för regeringens beslut om riksnormen inom försörjningsstödet samt för att stödja kommunernas budget- och skuldrådgivning. En utgift som inte ingår i kostnadsberäkningarna är boendekostnaden. Beräkningar görs inte heller för tand- och sjukvård, transport, barnomsorg, hemtjänst, semester, hotell/café/restaurangbesök, utbildning, presenter mm. Se Konsumentverkets beräkningar av referensvärden för några av hushållens vanligaste utgiftsområden, rapport 2018:5.

hushållsgemensamma kostnader som är nödvändiga för att klara vardagen. De tar därmed inte hänsyn till alla relevanta levnadskostnader, exempelvis ingår inte transportkostnader. Om en kreditgivare vill använda schabloner för att bedöma levnadskostnader, bör denne därför använda sådana schabloner som omfattar samtliga relevanta kostnader för hushållets konsumtion. Kreditgivaren behöver då ha insikt i bland annat hur många personer som ingår i hushållet, deras ålder samt hur många personer utanför hushållet som konsumenten är underhållsskyldig för. Om konsumenten har betydande utgifter, utöver vad som ingår i schablonerna, bör underlaget innehålla uppgifter om sådana utgifter. Har konsumenten exempelvis uppgett att han eller hon äger två bilar bör den schablon som används ta höjd för kostnader förknippade med ägandet av två bilar.

Privatleasing av bil är en finansieringsform som växer på den svenska marknaden. Kostnader förknippade med leasing av bil är för de flesta konsumenter relativt sett stora. Av den anledningen bör kreditgivaren ha uppgift om sådana utgifter. Detsamma kan gälla för andra typer av kontraktbaserade utgifter, exempelvis barnomsorg och andra aktiviteter som inte ingår i normala levnadskostnader³⁵. Konsumenten bör därför särskilt tillfrågas om leasingkostnader och andra kontraktbaserade utgifter.

Om en kreditgivare har kännedom om eller rimligen kan förutse att konsumentens utgifter under kredittiden kommer att öka och därmed påtagligt påverka konsumentens ekonomiska förutsättningar att återbetala krediten, bör kreditgivaren vidta rimliga åtgärder för att uppskatta storleken på sådana utgiftsökningar. Är ändamålet med en sökt kredit exempelvis att köpa en bil, kan bilägandet i sig innebära tillkommande utgifter för konsumenten. Med en bil följer bland annat kostnader för försäkring, service och reparationer, drivmedel och parkering. Denna typ av tillkommande driftskostnader kan belasta konsumentens ekonomi högst påtagligt och kreditgivaren bör ta hänsyn till dem i kreditprövningen.

På motsvarande sätt kan en förestående minskning av konsumentens utgifter beaktas, men endast om det av omständigheterna tydligt framgår att utgifterna verkligen kommer att minska under kreditens återbetalningstid.

Konsumentens skulder

Betalningar av räntor, amorteringar och avgifter på grund av skulder kan ha en stor påverkan på en konsuments ekonomi. Storleken på sådana betalningar varierar och är beroende av exempelvis krediternas storlek, amorteringsvillkor, ränta och löptid.

³⁵ Konsumentverkets beräkningar av referensvärden för några av hushållens vanligaste utgiftsområden, rapport 2018:5.

För att kreditgivaren ska kunna göra en korrekt bedömning av en konsuments förmåga att återbetala en sökt kredit bör uppgifter om konsumentens befintliga krediter hämtas in.

Uppgifter om skulder bör omfatta alla typer av krediter och kreditliknande engagemang, exempelvis lån och olika typer av revolverande kreditfaciliteter³⁶. Även uppgifter om studieskulder, skatteskulder och lån mellan privatpersoner bör finnas med i underlaget.

Kreditgivaren bör i kreditprövningen i regel ha tillgång till information om aktuell kapitalskuld och avtalade regelbundna betalningar för de olika krediter som konsumenten har ett ansvar för. Om kreditgivaren väljer att själv beräkna storleken på konsumentens kommande betalningar för skulderna bör, för att beräkningen ska bli korrekt, detaljerad information hämtas in för varje kredit som konsumenten har. Information som då bör hämtas in avser till exempel typ av kredit (exempelvis annuitet) eller en revolverande kreditfacilitet, hur krediten amorteras, ursprunglig kapitalskuld, avtalad löptid, avtalsränta och så vidare.

Borgensåtaganden

För att en kreditgivare ska kunna ta hänsyn till en konsuments ekonomiska situation, bör kreditgivaren ha insikt i de eventuella borgensåtaganden som tecknats av konsumenten. Eftersom borgensåtaganden inte finns registrerade bör en konsument tillfrågas, exempelvis i ansökan, om denne iklätt sig några sådana. Kreditgivaren bör sedan i varje enskilt fall ta ställning till om eventuella borgensåtaganden bör beaktas i bedömningen av konsumentens betalningsförmåga.

Syftet med krediten

Om krediten är av ett sådant slag att uppgiften om syftet kan ha betydelse för bedömningen bör bedömningen även grundas på uppgifter om syftet med krediten. Det bör framhållas att det inte handlar om att kreditgivaren ska ta ställning till om syftet är bra eller dåligt, vilket naturligtvis är upp till konsumenten att avgöra. I stället handlar det om att det är värdefullt för kreditgivaren att känna till syftet med en sökt kredit för att denna ska kunna leva upp till sina förpliktelser enligt konsumentkreditlagen.

Om det är fråga om en bostadskredit tillkommer ett antal regler som ska tillämpas vid kreditprövningen, till exempel 12 a § konsumentkreditlagen. Vad som är en bostadskredit definieras i 2 § konsumentkreditlagen. Där framgår att en kredit som tas i syfte att förvärva eller behålla äganderätt till fast egendom, tomträtt eller bostadsrätt eller liknande rätt eller som är förenad med

³⁶ Inklusiv kreditköp, kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, skulder som tillkommit genom att fakturabetalningar delats upp, köputrymmen hos exempelvis betalningsförmedlare, kreditutrymmen kopplade till betal- och kreditkort och så vidare.

motsvarande rätt i byggnad som inte hör till fastighet är att betrakta som en bostadskredit, om inte vissa i paragrafen angivna undantag är tillämpliga. För att kunna avgöra om det är fråga om en sådan kredit och om de ytterligare reglerna kopplade till bostadskrediter därmed är tillämpliga, är det viktigt för kreditgivaren att känna till syftet med krediten.

För att kreditgivaren ska kunna beakta en konsuments eventuella tillkommande utgifter förknippade med den investering som krediten avser är det i regel också viktigt för kreditgivaren att känna till syftet med krediten. Om investeringen exempelvis avser en häst uppstår kostnader förknippade med ägandet. Denna typ av utgifter bör i sådana fall finnas med i underlaget för kreditprövningen.

För vissa typer av krediter är det sällan relevant att efterfråga syftet med en sökt kredit. Det gäller exempelvis revolverande krediter³⁷, såsom krediter kopplade till ett kreditkort men även krediter där syftet redan, direkt eller indirekt, framgår av omständigheterna i samband med kreditansökan.

Att uppgift om syftet med krediten i vissa fall bör hämtas in följer även av punkt 86 i EBA:s riktlinjer.

Eget företag och oregelbunden inkomst

Om konsumenten är beroende av inkomster från ett eget företag för att kunna återbetala den sökta krediten, bör kreditgivaren om det behövs även grunda bedömningen på relevanta uppgifter om företagets ekonomiska utveckling och ställning. I sådana fall bör underlaget innehålla information om huruvida företaget är aktivt, hur länge det varit aktivt, dess finansiella ställning och vilken lön eller annan ersättning företaget utbetalat till konsumenten. Kreditgivaren kan också behöva hämta in uppgifter om företagets prognosticerade finansiella utveckling. Om det finns skäl att anta att företaget inte förväntas generera tillräckliga inkomster till den kreditsökande under kreditens återbetalningstid, bör företaget analyseras närmare i syfte att utvärdera om konsumenten har en tillräcklig och varaktig inkomst från företaget som kan ligga till grund för bedömning av betalningsförmågan för den sökta krediten.

Allt fler konsumenter arbetar i det som ibland kallas gig-ekonomin där tillsvidareanställningar ersätts av tillfälliga anställningar. Det behöver i sig inte innebära att konsumenten har en sämre kreditvärdighet men kan innebära att inkomsterna är mer oregelbundna. Detta ställer i sin tur högre krav på kreditprövningen. Om konsumenten har en form av sysselsättning som innebär

³⁷ Med revolverande krediter avses krediter med ett visst beviljat kreditutrymme som kan utnyttjas fritt så länge låntagaren håller sig inom det beviljade utrymmet. Det behöver inte innebära krav på regelbundna återbetalningar men när nedbetalning av nyttjad kredit sker ökar det tillgängliga kreditutrymmet för låntagaren.

att inkomsten är oregelbunden, bör kreditgivaren i regel även grunda bedömningen på uppgifter om konsumentens historiska inkomster och källan till dessa inkomster.

I dessa delar av de allmänna råden har hänsyn tagits till vad som framgår av punkten 115 i EBA:s riktlinjer.

Hur uppgifterna bör hämtas in

Som ovan redogörs för har företagen ett skönsmässigt utrymme att avgöra hur uppgifterna bör hämtas in. De kan till exempel hämtas in från konsumenten, från företagens egna databaser eller från externa källor. I de föreslagna allmänna råden anges därför att uppgifterna bör hämtas in från ändamålsenliga källor. Det är dock Finansinspektionens uppfattning att uppgifterna ofta bör hämtas in från konsumenten eftersom externa källor sällan innehåller tillräckliga uppgifter som är både korrekta och aktuella.

I det följande ges några exempel på hur uppgifter kan hämtas in:

Uppgifter om inkomst kan hämtas in på flera sätt. Det är Finansinspektionens uppfattning att det lämpligaste sättet, i de allra flesta fall, är att konsumenten tillfrågas om sin aktuella inkomst, eftersom inkomstuppgifter från andra källor, till exempel kreditupplysningar, kan vara inaktuella (se vidare i avsnitt 2.3.4 om kontroll av inkomstuppgifter).

Uppgifter om utgifter och faktorer som kan ligga till grund för beräkning av en konsuments utgifter bör i regel också inhämtas från konsumenten. I de fall schabloner ersätter konsumentens uppgifter bör uppgifterna hämtas från schabloner som omfattar samtliga relevanta kostnader för hushållets konsumtion.

För att underlaget för bedömningen ska bli så bra som möjligt bör i regel även uppgifter om skulder hämtas in från konsumenten. En anledning till detta är att externa register som samlar information om skulder inte är heltäckande. Vissa saknar helt uppgifter om konsumenters befintliga krediter. De kreditupplysningsföretag som har kreditregister har endast uppgift om krediter hos de företag som är kunder hos kreditupplysningsföretaget ifråga. Till detta kommer att det kan saknas uppgifter om exempelvis studieskulder, skatteskulder och lån mellan privatpersoner.

Kontoinformationstjänster används allt mer i kreditprövningssammanhang för olika typer av uppgifter. Uppgifter från sådana tjänster kan utgöra ett komplement till annan information.

Av de föreslagna råden framgår även att kreditgivaren, när uppgifter hämtas in från konsumenten, på ett tydligt sätt bör upplysa konsumenten om vikten av att lämna korrekta och aktuella uppgifter.

Motsvarigheter i EBA:s riktlinjer

I EBA:s riktlinjer behandlas underlaget för kreditprövning vid utlåning till konsumenter bland annat i punkterna 84, 85, 87, 88, 92, 96–98 (tillämpliga vid all utlåning till konsumenter) och 115–117 (tillämpliga vid utlåning till konsumenter utan säkerhet). Finansinspektionen bedömer att de föreslagna allmänna råden, såvitt avser underlaget vid konsumtionskrediter, är heltäckande i denna del. När det gäller bostadskrediter finns ytterligare regler i EBA:s riktlinjer punkterna 102–113 som företagen också behöver ta hänsyn till.

2.3.4 Kontroll av underlaget

Finansinspektion förslag: De uppgifter som kreditprövningen grundas på behöver vara korrekta och aktuella. Om kreditgivaren har skäl att anta att de uppgifter som har hämtats in är ofullständiga, felaktiga eller inte aktuella, bör uppgifterna därför kontrolleras på ett lämpligt sätt.

Exempelvis bör uppgifter som hämtas in från en konsument och som inte stöds av andra uppgifter kontrolleras. Inkomstuppgifter kan kontrolleras mot taxerad inkomst och om det behövs mot lönespecifikationer. Uppgifter om levnadskostnader kan jämföras med schabloner som beaktar samtliga relevanta kostnader för hushållets konsumtion. Uppgifter om skulder kan kontrolleras mot externa källor. Om det vid en sådan kontroll framkommer att konsumenten har ansökt om eller beviljats andra krediter än konsumenten uppgett, bör kreditgivaren i regel ställa frågor om det till konsumenten.

Uppgifter som hämtas in från andra källor än konsumenten kan också behöva kontrolleras eftersom de kan vara ofullständiga, felaktiga eller inte aktuella.

Finansinspektionens skäl: Det andra avsnittet i de allmänna råden behandlar kontroll av underlaget för kreditprövningen. Som framgår ovan följer av 12 § konsumentkreditlagen att uppgifterna som läggs till grund för kreditprövningen ska vara tillräckliga, det vill säga så omfattande att kreditgivaren med en hög grad av säkerhet kan fastställa om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra kreditavtalet. I sammanhanget är det förstås också viktigt att uppgifterna håller hög kvalitet. Det bör därför i de allmänna råden särskilt framhållas att uppgifterna som kreditprövningen grundas på bör vara korrekta och aktuella.

Vidare bör det framgå att kreditgivaren, när denne har skäl att anta att det finns brister i underlaget, bör kontrollera detta på ett lämpligt sätt. Motsvarande framgår av punkterna 84, 85 och 89 i EBA:s riktlinjer.

När och hur en kontroll bör göras

Som ovan nämns har kreditgivaren ett utrymme att skönsmässigt bedöma när tillgängliga uppgifter bör stämmas av mot andra uppgifter. Behovet av en

kontroll av uppgifterna får alltså bedömas från fall till fall. För att ge företagen vägledning i denna bedömning bör det i de allmänna råden tydliggöras att en kontroll av uppgifterna som kreditgivaren har hämtat in bör göras när kreditgivaren har skäl att anta att uppgifterna är ofullständiga, felaktiga eller inte aktuella.

Även när det gäller hur kontrollerna bör göras har kreditgivaren ett utrymme att skönsmässig bedöma detta. I de föreslagna allmänna råden tydliggörs dock att kontrollerna bör göras på ett lämpligt sätt.

För att åskådliggöra vad som avses i avsnittets första stycke lämnas i det andra stycket ett exempel på när kreditgivaren bör kontrollera inhämtade uppgifter. Där tydliggörs att uppgifter som kreditgivaren fått från konsumenten och som inte stöds av andra uppgifter, det vill säga rena påståenden från konsumenten, bör kontrolleras. Detta ligger i linje med den domstolspraxis som utvecklats på området.³⁸ Det innebär bland annat att en inkomstuppgift i en ansökan från en för kreditgivaren okänd konsument bör kontrolleras. Kreditgivaren bör även göra en rimlighetskontroll av de lämnade uppgifterna, det vill säga bedöma om de lämnade uppgifterna är rimliga. Uppger en konsument exempelvis att han eller hon saknar boendekostnader kan uppgiftens riktighet behöva kontrolleras eftersom det för de flesta konsumenter är ovanligt att inte ha några kostnader för boende.

Därefter lämnas exempel på lämpligt sätt att kontrollera några av uppgifterna som ligger till grund för kreditprövningen, det vill säga uppgifter om konsumentens inkomster, levnadskostnader och skulder.

Uppgifter om konsumentens inkomster kan kontrolleras mot registrerade inkomstuppgifter i en kreditupplysning. Innehållet i kreditupplysningen kan ibland innebära att det uppstår ett behov av ytterligare kontroller eller förtydliganden, till exempel om uppgifterna avviker från det konsumenten har uppgett eller om de är motsägelsefulla. Information från andra källor kan då behöva hämtas in, till exempel från konsumentens arbetsgivare.

Vissa utgifter, såsom levnadskostnader, kan jämföras med schabloner som beaktar samtliga relevanta kostnader för hushållets konsumtion. Se avsnitt 2.3.3 och vad som där anges om schabloner.

Uppgifter om skulder kan kontrolleras mot externa källor. Det finns i dag inte någon extern källa som kan ge en sammantagen bild av konsumenters befintliga krediter, men konsumentens uppgifter bör ändå kontrolleras i den utsträckning det är möjligt. Om det vid en sådan kontroll framkommer att

³⁸ EU-domstolens dom den 18 december 2014 i mål C449/13 och högsta förvaltningsdomstolens dom den 15 november 2017 i mål 5868-16, HFD 2017 ref. 64.

konsumenten har ansökt om eller beviljats andra krediter än konsumenten uppgett, bör kreditgivaren om det behövs ställa frågor om det till konsumenten.

Avslutningsvis föreslås också ett tydliggörande av att även uppgifter som hämtas in från andra källor än konsumenten kan behöva kontrolleras eftersom de kan vara ofullständiga, felaktiga eller inte aktuella. Till exempel kan såväl taxerade inkomstuppgifter som uppgifter om skulder vara föråldrade. Det samma gäller en historisk uppgift om konsumentens sysselsättning.

Bostadskrediter

Vid bostadskreditgivning gäller även de särskilda reglerna om kontroll i 12 a § konsumentkreditlagen. Där tydliggörs att de uppgifter som är nödvändiga för att bedöma konsumentens ekonomiska förutsättningar att fullgöra åtagandet enligt kreditavtalet ska kontrolleras på lämpligt sätt. Några särskilda allmänna råd kopplade till de reglerna föreslås inte.

Motsvarigheter i EBA:s riktlinjer

I EBA:s riktlinjer behandlas kontroller av underlaget bland annat i punkten 89 (tillämplig vid all utlåning till konsumenter). Finansinspektionen bedömer att de allmänna råden, såvitt avser konsumtionskrediter, är heltäckande i denna del. När det gäller bostadskrediter finns dock ytterligare regler i EBA:s riktlinjer punkterna 102–113 som företagen också behöver ta hänsyn till.

2.3.5 Bedömning av konsumentens betalningsförmåga

Finansinspektionens förslag: För att bedöma konsumentens betalningsförmåga bör kreditgivaren tillämpa grundkrav och metoder som säkerställer att konsumenten kan upprätthålla en rimlig levnadsstandard även efter att krediten har beviljats.

Finansinspektionens skäl: Vid bedömningen av konsumentens betalningsförmåga bör kreditgivaren utgå från lämpliga grundkrav och använda metoder som på ett relevant sätt bedömer konsumentens ekonomiska förutsättningar. De metoder som används kan innefatta modeller.

De grundkrav och metoder som används i kreditprövning bör vara konstruerade på ett sådant sätt att konsumenten kan bibehålla en rimlig levnadsstandard, även efter att en kredit har beviljats. För att uppnå detta bör till exempel de grundläggande inkomstkraven för att kunna beviljas en kredit vara fastställda på en sådan nivå att konsumenten inte riskerar att utsättas för låg ekonomisk standard eller låg inkomststandard.³⁹ De modeller som används för att bedöma

³⁹ Statistiska centralbyrån följer utveckling av individers ekonomiska situation genom att mäta *Låg ekonomisk standard*. Det innebär att inkomsten understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten och att den materiella levnadsstandarden är mycket låg, 15 procent av den

en konsuments kreditvärdighet och beräkna hans eller hennes betalningsförmåga bör också vara konstruerade på ett sådant sätt att de gränsvärden, tröskelbelopp, schabloner med mera som används i modellerna är på en sådan nivå, att konsumenten inte riskerar att drabbas av betalningsproblem eller ekonomisk utsatthet under kreditens löptid. Här behöver hänsyn till exempel tas till konsumentens personliga förhållanden såsom familjesammansättning, ålder, boendesituation och skulder. För unga personer är det viktigt att de inte tidigt i livet riskerar att ta på sig stora skulder som i värsta fall följer dem under många år framöver. Som nämns ovan är det vanligare att personer under 29 år är ekonomiskt utsatta än personer i vissa andra åldersgrupper.

Finansinspektionen har i tillsynen noterat att en årsinkomst före skatt om 90 000–120 000 kronor ofta är tillräckligt för att ansöka om en blancokredit. I normalfallet är en inkomst på en sådan nivå inte tillräcklig för att räcka till en konsuments grundläggande kostnader för boende och leverne.

Baserat på data som ligger till grund för rapporten om Svenska konsumtionslån 2020 kan Finansinspektionen också se att 15 procent av låntagarna som beviljades en kredit efter en kreditprövning hade en disponibel inkomst som understeg 15 000 kronor per mån.⁴⁰ Den genomsnittliga inkomsten för dessa låntagare var 10 080 kronor per månad, en inkomst som i normalfallet inte motsvarar Kronofogdemyndighetens normalbelopp (5 016 kronor)⁴¹ och genomsnittshyran för en tvårumslägenhet (5 954 kronor)⁴². Finansinspektionen kan också se att av dessa personer var 48 procent yngre än 34 år. Denna grupp är överrepresenterade när det gäller ärenden som gått vidare till inkasso. Finansinspektionens analys visar också att det finns ett tydligt samband mellan låg inkomst och betalningssvårigheter varför kreditgivarnas grundkrav i utgångsläget bör vara rimliga och relevanta.

De metoder, inklusive beräkningar, som kreditgivaren använder för att pröva konsumentens betalningsförmåga bör ta hänsyn till aktuella och korrekta uppgifter om konsumentens inkomster, utgifter och skulder (inklusive revolverande kreditfaciliteter) samt faktorer som rimligen kan komma att påverka dessa under avtalets löptid, se vidare resonemang i avsnitt 2.3.3. De

svenska befolkningen lever med det som definieras som låg ekonomisk standard, eller risk för fattigdom. Att leva med *Låg inkomststandard* (mäts också av SCB) som också kallas absolut fattigdom, innebär att inkomsterna inte räcker för att betala nödvändiga omkostnader som boende, hemförsäkring, barnomsorg, lokala resor och så vidare. 2017 var den disponibla inkomst som definierar låg inkomststandard på 12 100 kr. 6 procent av den svenska befolkning lever med låg inkomststandard.

⁴⁰ Eget boende för en 20-åring kostar ca 15 tkr per månad. ”Koll på pengarna 2021”, Konsumentverket.

⁴¹ <https://kronofogden.se/Hurmycketfardubehalla.html>

⁴² Hyra efter antal rum, www.scb.se

revolverande krediterna bör också beaktas i beräkningen, lämpligen i den utsträckningen de är nyttjade och som om de hade en rak amorteringsstruktur över fem år samt i möjligaste mån med en bas i aktuell ränta för krediten.

Det framgår av förarbetena till konsumentkreditlagen att förmögenhetsförhållanden endast i undantagsfall bör beaktas i bedömningen av konsumentens betalningsförmåga.⁴³ Om de tas med, bör kreditgivaren ta hänsyn till att tillgångar som inte är separat pantsatta för en kredit kan komma att överlåtas eller avyttras utan kreditgivarens kännedom. Det kan i sin tur innebära att konsumenten saknar betalningsförmåga för den sökta krediten när den ska återbetalas.

Motsvarigheter i EBA:s riktlinjer

I EBA:s riktlinjer behandlas bedömning av betalningsförmågan bland annat i punkterna 98, 101 (tillämpliga vid all utlåning till konsumenter) och 115–117 (tillämpliga vid utlåning till konsumenter utan säkerhet). Finansinspektionen bedömer att de allmänna råden, såvitt avser konsumtionskrediter, är heltäckande i denna del. När det gäller bostadskrediter finns ytterligare regler i EBA:s riktlinjer punkterna 102–113 som företagen också behöver ta hänsyn till.

2.4 Krediter med säkerhet

Finansinspektionens förslag: Om en säkerhet ställs för krediten bör kreditgivaren hämta in information om säkerheten. En ställd säkerhet bör normalt inte påverka kreditprövningen, med undantag för vad som framgår av 12 a § tredje stycket konsumentkreditlagen.

Finansinspektionens skäl: Om det ställs en säkerhet för den sökta krediten, bör kreditgivaren hämta in uppgifter om säkerheten. Det gäller oavsett vilken typ av säkerhet det är fråga om. Säkerheten utgör inte enbart ett skydd för kreditgivaren utan kan även vara ett skydd för konsumenten.

En ställd säkerhet bör dock normalt inte påverka kreditprövningen, med undantag för vad som framgår av 12 a § tredje stycket konsumentkreditlagen. Som framgår av förarbetena till 12 § konsumentkreditlagen bör utgångspunkten vara att konsumenten ska ha ekonomiska resurser vid sidan av säkerheten för att kunna betala avgifter, räntor och amorteringar i den takt som avtalats, även om värdet på säkerheten visar att den täcker kreditbeloppet och kreditkostnaden.⁴⁴ Värdet på säkerheten kan variera under kreditens återbetalningstid och vid tidpunkten för en eventuell realisation kan värdet vara lägre än utestående kapitalskuld. Om krediten behöver sägas upp under löptiden eller om säkerheten är tänkt att användas för att återbetala krediten,

⁴³ Prop. 2009/2010:242 s.100

⁴⁴ Prop. 2009/2010:242 s.100

kan ett urholkat värde på en ställd säkerhet innebära att hela eller delar av krediten kvarstår obetalda efter att säkerheten har realiserats.

I punkten 97 i EBA:s riktlinjer förs ett motsvarande resonemang om hur en kreditgivare bör förhålla sig när en säkerhet ställs för krediten.

Omvänt kan en säkerhet fungera som ett skydd för konsumenten om denne skulle få betalningsproblem. Om det är flera kredittagare innebär säkerheten likaså ett skydd om någon av dem får betalningsproblem eller avlider. Säkerheten är då en tillgång som kan avyttras för att återbetala hela eller delar av en utestående kredit och därmed reducera risken för att en konsument blir överskuldssatt.

Finansinspektionen bedömer att de allmänna råden, såvitt avser konsumtionskrediter, är heltäckande i denna del. När det gäller bostadskrediter finns ytterligare regler i EBA:s riktlinjer punkterna 102–113 som företagen också behöver ta hänsyn till.

2.5 Krediter med flera kredittagare

Finansinspektionens förslag: Om kreditprövningen avser en kredit med flera kredittagare, bör kreditprövningen grundas på tillräckliga uppgifter om var och en av kredittagarnas ekonomiska förhållanden. Kreditgivarens beslut att lämna en kredit kan fattas på grundval av kredittagarnas gemensamma betalningsförmåga.

Finansinspektionens skäl: I de föreslagna allmänna råden förtydligas att om kreditprövningen avser en kredit med flera kredittagare bör bedömningarna utifrån bestämmelserna om god kreditgivningssed och kreditprövning göras för samtliga kredittagare. Det faktum att risken för att skulden inte regleras är lägre när det finns flera kredittagare fritar inte kreditgivaren från ansvaret att utföra omsorgsfulla kreditprövningar av varje kredittagare.

I de allmänna råden förtydligas även att kreditgivaren har en möjlighet att lämna en kredit baserat på kredittagarnas gemensamma betalningsförmåga. Denna möjlighet torde i första hand vara relevant vid bostadskreditgivning.

Krediter med flera kredittagare behandlas i EBA:s riktlinjer punkt 99. Finansinspektionen bedömer att de föreslagna allmänna råden motsvarar EBA:s riktlinjer i denna del.

3 Förslagets konsekvenser

Som framgår ovan är målet med den nu aktuella översynen av Finansinspektionens allmänna råd på området att skapa en tydligare vägledning till företagen under Finansinspektionens tillsyn om hur de, givet förutsättningarna på den svenska kreditmarknaden, bör agera för att leva upp till de redan gällande lagbestämmelserna om god kreditgivningssed och om

kreditprövning. Med denna utgångspunkt redogör Finansinspektionen nedan för de konsekvenser som de nu aktuella förslagen bedöms få för samhället, konsumenterna, företagen och för Finansinspektionen.

Ett stort antal företag berörs av de nya allmänna råden, i dagsläget bland annat 89 banker, 3 betydande filialer till utländska banker, 29 kreditmarknadsföretag, 9 bostadskreditsinstitut, 43 betaltjänstföretag, 90 värdepappersbolag och 3 E-pengainstitut.

I avsnitt 1.1, 1.2 och 1.4 finns en beskrivning av vad Finansinspektionen vill uppnå med förslaget, vilka alternativa lösningar som finns och vilka överväganden som Finansinspektionen har gjort med hänsyn till kommande EBA-riktlinjer. För uppgifter om de rättsliga förutsättningar som ligger till grund för de föreslagna allmänna råden, se avsnitt 1.3 ovan.

Finansinspektionen bedömer att de föreslagna allmänna råden överensstämmer med och inte går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen. De delar av råden som är nya i förhållande till de nuvarande allmänna råden kommer i första hand att påverka god kreditgivningssed och kreditprövningen vid utlåning till konsumtion genom att det blir tydligare vilken innebörd kraven har. Det är främst lån kopplade till konsumtion som innebär problem för konsumenterna. Finansinspektionen bedömer att risken för att enskilda konsumenter blir överskuldsatta kommer att minska om kreditprövningarna blir mer individanpassade. Detta innebär i sin tur att skyddet för konsumenter kommer att öka.

Finansinspektionen sammanfattande bedömning är att de föreslagna allmänna råden är utformade på ett sådant sätt att de positiva effekterna för konsumenterna och samhället överväger de eventuella negativa effekter som skulle kunna uppstå för de företag som erbjuder eller förmedlar krediter till konsumenter. Enskilda konsumenter bör framöver i högre utsträckning än i dag erbjudas krediter som passar deras behov och förutsättningar samtidigt som de konsumenter som saknar ekonomiska förutsättningar att återbetala en kredit eller återbetala den i rätt tid inte bör beviljas krediter. Kostnaderna för företagen bör huvudsakligen vara av engångskaraktär och begränsade i storlek. I viss utsträckning kan företagen även påverkas av minskade möjligheter till intäkter.

Vidare bedömer Finansinspektionen att den föreslagna tidpunkten för ikraftträdande, den 1 november 2021, är rimlig. Finansinspektionen tar i sin bedömning hänsyn till att EBA:s riktlinjer – som i allt väsentligt täcker samma område som de föreslagna allmänna råden – träder i kraft redan den 30 juni 2021.

3.1 Konsekvenser för samhället och konsumenterna

Målet med översynen av de allmänna råden är att stärka konsumentskyddet och motverka risken för överskuldsättning. Det innebär bland annat att krediter som

leder till betalningssvårigheter hos enskilda konsumenter inte bör beviljas. I förhållande till den totala kreditgivningen är dessa krediter begränsade, såväl till antal som till volym, men konsekvenserna för de konsumenter som drabbas är stora. Övrig utlåning till konsumenter bedöms endast påverkas i mer begränsad omfattning.

Effekterna på utbudet av krediter i marknaden kan i viss utsträckning komma att påverkas, då tydligare krav på kreditprövningen kan göra det mindre attraktivt att verka i marknaden. Effekten på utbudet torde dock totalt sett vara begränsad då de flesta krediter som beviljas i dag även fortsättningsvis kommer att kunna beviljas. De föreslagna allmänna råden torde inte heller påverka konkurrensen negativt i någon större utsträckning, då råden kommer att gälla för samma företag som omfattas av de nuvarande råden.

Med de föreslagna allmänna råden tydliggör Finansinspektionen vad kreditgivare i den svenska marknaden bör ta hänsyn till för att leva upp till konsumentkreditlagens krav. Givet de brister som kan noteras på marknaden (se ovan i avsnitt 1.1) blir det alltså tydligt att det kommer att krävas lite mer av många av dagens företag. Detta skulle kunna påverka utbudet och erbjudandena i marknaden. De nya, mer preciserade allmänna råden kan ha en viss avskräckande effekt på utländska aktörer som bedriver eller har för avsikt att bedriva verksamhet i Sverige. I Sverige har det varit förhållandevis enkelt att starta kreditverksamhet, få tillgång till omfattande information om konsumenter i kreditupplysningar, ansluta sig till låneförmedlare för att få in kreditansökningar och slutligen få en snabb handläggning av krediter som skickas till Kronofogdemyndigheten.⁴⁵ När Norge införde nya och mer strikta föreskrifter för konsumtionslån under 2019 var det flera aktörer som drog sig ur eller fick pausa sin verksamhet för att ställa om till de nya reglerna. De norska reglerna är dock i flera avseenden striktare än vad som föreslås i de nya allmänna råden⁴⁶. I samband med att de norska reglerna trädde i kraft ökade antalet företag som bedrev gränsöverskridande verksamhet från Norge in i Sverige. Att samma effekt skulle uppträda på den svenska marknaden är dock inte lika sannolikt då EBA:s riktlinjer, som är i linje med de nya allmänna råden, börjar gälla för hela EU redan i juni 2021.

Finansinspektionen bedömer att de flesta konsumenter som ansöker om konsumtionskrediter kommer att påverkas. Mest påtaglig påverkan på konsumenterna får förtydligandet att fler uppgifter bör hämtas in från konsumenten inför en kreditprövning. Antalet nya uppgifter som bör hämtas in är relativt begränsat och i linje med EBA:s riktlinjer.

⁴⁵ Report on the benchmarking of national loan enforcement frameworks, EBA/Rep/2020/29

⁴⁶ Bland annat ska konsumenten kunna bära en 5-procentig ränteökning på samtliga krediter, krediternas löptid får inte överstiga 5 år och refinansiering av befintliga krediter får bara ske om totalkostnaden för de refinansierade krediterna inte ökar för konsumenten.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-12-09-2648?q=utl%C3%A5nspraksis>

Eftersom definitionen av bostadskredit tas bort med hänsyn till den befintliga definitionen av begreppet i konsumentkreditlagen blir det tydligt att det är konsumentkreditlagens definition av bostadskrediter som gäller även vid tillämpningen av allmänna råden.

Förslaget om att en kreditgivare bör ta hänsyn till de enskilda individernas behov och förutsättningar bör bland annat leda till att särskilt sårbara konsumenter visas särskild omsorg, såväl inför som under kredittiden.

När beräkningar av en konsuments betalningsförmåga grundas på korrekta och aktuella uppgifter bör träffsäkerheten i beräkningarna öka så att endast de konsumenter som har ekonomiska förutsättningar att återbetala en kredit beviljas krediter. Det kan innebära att vissa konsumenter inte längre bereds samma tillgång till krediter. Det bör inte ses som något negativt. I stället bör det vara positivt att konsumenter som befinner sig i ekonomisk utsatthet inte bereds tillgång till nya krediter som förvärrar deras situation. Andra samhälleliga kostnader förknippade med överskuldsättning bör på sikt också minska något, till exempel genom att färre ärenden lämnas över till Kronofogdemyndigheten, färre personer behöver stöd av samhället och så vidare. Finansinspektionen har i tillsynen observerat att konsumenter, med inkomster som i normalfallet kan ses som otillräckliga för att de ska kunna upprätthålla en rimlig levnadsstandard, beviljats krediter.

Som en följd av förslagen till nya allmänna råd bedömer Finansinspektionen att kreditgivare i högre utsträckning än i dag bör avråda konsumenter från att ta en kredit om det utifrån omständigheterna i det enskilda fallet framgår att krediten är ofördelaktig för konsumenten, exempelvis med hänsyn till typen av kredit eller kreditens återbetalningstid. När krediter är anpassade till konsumentens behov och förutsättningar bör totalkostnaderna för konsumenterna sjunka och färre konsumenter drabbas av betalningsproblem.

3.2 Konsekvenser för företagen

3.2.1 Företag som berörs

De företag som berörs av de nya allmänna råden är företag under Finansinspektionens tillsyn som tillhandahåller krediter till konsumenter, se ovan avsnitt 3. Företagen är av varierande storlek och bedriver verksamhet under olika typer av tillstånd. Det handlar om allt från stora bankkoncerner med tusentals anställda och utlåning till allmänheten uppgående till flera tusen miljarder kronor till de allra minsta företagen med ett fåtal anställda och mycket begränsad verksamhet.

3.2.2 Kostnadsmässiga konsekvenser för företagen

En viktig del i översynen av de allmänna råden är att förtydliga vad som är ett tillräckligt underlag för en kreditprövning. Om fler uppgifter behöver hämtas in och användas i kreditprövningen kan det innebära att kreditberedningsprocessen hos företagen tar längre tid. Genom förslaget

förtydligas också att information som ligger till grund för en kreditprövning, utöver att vara tillräcklig i sin omfattning, bör vara korrekt och aktuell. Förslagen som berör underlaget för kreditprövningen kan sammantaget innebära att kreditgivare behöver se över vilken information som hämtas in, hur den hämtas in, hur den kontrolleras och hur den används i olika kreditberedningsprocesser. Detta kan vara förknippat med vissa kostnader för de företag där en översyn är nödvändig.

Kreditprövningsprocessen är hos de flesta kreditgivare i hög grad automatiserad. Vissa processer är förfinade och väl genomarbetade medan andra är mer rudimentära. Vissa företag kan komma att få kostnader förknippade med arbetet att säkerställa att de modeller och metoder som företaget använder, oavsett om de är helt automatiserade eller innehåller manuella inslag, lever upp till lagens krav som både Finansinspektionens nya allmänna råd och EBA:s riktlinjer förtydligar. Det kan handla om engångskostnader förenade med investeringsbehov i ny it-utrustning, dataprogram, utvecklingskostnader med mera. Det är dock svårt att uppskatta hur stora sådana kostnader kan komma att bli eftersom behoven skiljer sig åt hos olika företag. Vissa företag kan även redan ha vidtagit åtgärder för att kunna efterleva EBA:s riktlinjer.

Finansinspektionen har ändå gjort en beräkning av möjliga tillkommande kostnader för företagen utifrån en bedömning om att det tillkommer vissa utvecklingskostnader av befintliga it-system hos en del av de företag som berörs. En beräkning av engångskostnader kopplat till it-utveckling och compliance har gjorts och bygger på en uppskattning om 0,25–2 årsheltidstjänster, vilket motsvarande cirka 0,3–2,6 miljoner kronor per företag. Därutöver tillkommer kostnader för utbildning av kreditgivningspersonal där Finansinspektionen uppskattat behovet utifrån 1 till 2 dagars utbildning av 10 medarbetare, vilket ger en genomsnittlig kostnad på cirka 55 000–110 000 kr per företag.

Beroende på vilka vägval som företagen gör och hur de bedömer sina befintliga kreditprövningsprocesser kan det också uppstå behov av nya eller förändrade processer. Det kan då uppstå både tillfälliga och löpande administrativa kostnader, men företagen kan också – utifrån insikt om sin egen verksamhet – göra bedömningen att inga tillkommande förändringsbehov som innebär tillkommande kostnader uppstår.

Utlåningsvolymerna, huvudsakligen mindre krediter till konsumenter med låga inkomster, kan komma att påverkas negativt hos en del företag, vilket i sin tur kan innebära minskade möjligheter till intäkter. Baserat på tillgänglig information är det dock inte möjligt att räkna på effekterna av detta.

3.2.3 Hänsynstagande till små företag

Finansinspektionen bedömer, mot bakgrund av den konsumentskyddande lagstiftningens syfte, att det inte är möjligt att ta särskild hänsyn till små

företag i utformningen av de nya allmänna råden. Orsaken är att konsumenten ska kunna känna sig trygg med att konsumentkreditlagens regler skyddar henne eller honom på ett likartat sätt, oavsett kreditgivarens storlek.

3.3 Konsekvenser för Finansinspektionen

Finansinspektionen bedömer att de föreslagna allmänna råden inte kommer att innebära några betydande tillkommande kostnader för myndigheten. Det kommer inte uppstå några behov av it-insatser hos Finansinspektionen kopplat till dessa allmänna råd, inte heller tillkommer någon ny inrapportering. Råden bör också underlätta den framtida tillsynen då det blir tydligare vilka förväntningar som finns på god kreditgivningssed och kreditprövningar i samband med kreditgivning till konsumenter.